Bİr Şarkının Doğduğu Hücre

Ölümden başkası yalan

1991, Sovyetler Birliği'nin çöküşünün yılıydı ve Özbekistan o yıl bağımsızlığını ilan etti. Ama bağımsızlık, özgürlük anlamına gelmiyordu; ülkede otoriter bir yönetim varlığını sürdürüyordu. Usmonova bu yönetimi kamuoyu önünde eleştirmişti. Söylediği sözler, iktidarın kabul edemeyeceği türden sözlerdi. Tutuklandı.

CEM BAHADIR

Bazı şarkılar, sahnelerde doğmaz. Bazı şarkılar, çok daha karanlık yerlerde, çok daha küçük odalarda, dünyanın gürültüsünün ulaşamadığı o derinliklerde şekillenir. *"Dünyada ölümden başkası yalan"* dizesi de böyle doğdu: Parmaklıkların ardında, gece yarısı, bir kadının gözyaşlarının sessizliğinde. O kadın, Özbekistan'ın Fergana Vadisi'nden geliyordu; adı Yıldız Usmonova'ydı.

Türkiye onu, şarkısından sonra tanıdı. 1997'de Candan Erçetin'in sesiyle milyonların diline dolanan o dize, yıllarca asıl sahibinden bağımsız yaşadı. Ama bir şarkının sahibi nasıl saklanabilirdi ki? Ses eninde sonunda kaynağına dönüyordu ve bu hikâye de, o dönüşün hikâyesiydi.

Margilan, 1963: İpek ve sekiz çocuk

Özbekistan'ın Fergana Vadisi, kadim İpek Yolu'nun üzerinde kuruluydu. Binlerce yıl boyunca kervanlar bu topraklarda konakladı; tüccarlar geçti, şairler yoruldu, sufiler durdu. Ve bu kadim zeminde, 12 Aralık 1963'te, Margilan şehrinde bir kız çocuğu dünyaya geldi. İpek fabrikasında çalışan işçi bir ailenin sekiz çocuğundan biri olan bu kız, adını Türkçeye *"Yıldız"* olarak geçirecekti. Özbekçesi Yulduz'du; anlam aynıydı, ama her dil ona biraz farklı bir ışık veriyordu.

Ailenin evi fazla şey vadetmiyordu. Sekiz çocukla küçülen odalar, fabrika vardiyalarının yorgunluğuyla büzülen sabahlar, ayın sonuna zor yetişen bütçeler... Ama müzik oraya da sızmıştı. Usmonova yıllar sonra, müziği hayatında *"okul değil, soluk almak"* olarak tanımlayacaktı. Çünkü öğrenmek için değil, var olmak için şarkı söylüyordu.

Bir Kadınlar Günü kutlamasında keşfedilen bu ses, büyük kapıları araladı.

Usmonova'nın konservatuvar yolculuğunun başlangıcı, planlanmış bir kariyer adımının değil, sıradan bir bahar günü kutlamasının ürünüydü. Küçük bir sahne, birkaç satır türkü ve dinleyiciler arasında oturan Gavharxonim Rahimova'nın kulakları... Rahimova, deneyimli bir sanatçıydı; seslerdeki olağanüstüyü sıradan olandan ayırt edebiliyordu. Genç kızın sesinde bir şeyler duydu, sıradan bir güzellikten fazlası olan bir şeyler. Taşkent Devlet Konservatuvarı'ndaki profesörlerle köprü kurdu ve Usmonova, böylece hayatının dönüm noktasına adım attı.

On beş yıl boyunca, aralıksız müzik eğitimi aldı. Bu süre, bir kariyer inşasının değil, bir sanatın olgunlaşmasının zamanıydı. Usmonova, on yıllar geçtikten, sahnelerin en büyüklerine çıktıktan, milyonlarca albüm sattıktan sonra dahi hocalarından eğitim almaya devam etti. İki ya da üç yılda bir şan ve solfej derslerine geri döndü. *"Eğitim bitmez"* diyordu; bitmemesi gerektiğini biliyordu.

Sovyet sistemi, sanatçının bile adını kendi eserine yazmasına izin vermiyordu.

Konservatuvarı bitirip diplomasını alana kadar yazdığı hiçbir bestesine kendi adını koyamadı. Her şey müstear isimlerle yayımlandı; emek görünürdü ama sahibi yoktu. Bu, kişisel bir haksızlıktan fazlasıydı; Sovyet kültür politikasının sanatçıları nasıl anonim kıldığının somut bir örneğiydi.

Sistem her şeyi düzenlemişti: Hangi sanatçının nereye gidebileceğini, kimin yurt dışında sahne alabileceğini, hangi sesin hangi coğrafyaya taşınabileceğini… Amerika'ya gitmek için Moskova'nın onayı şarttı. Ve Moskova, bu onayı pek cömert dağıtmıyordu. İmkânların yüzde 95'i Rus sanatçılara ayrılıyordu; geri kalan küçük pay ise Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan dahil on altı ülkenin sanatçılarına bırakılıyordu. Usmonova bu kırıntıyla yetinmedi; ama sisteme açıktan karşı çıkmanın bedelini de ödedi.

"Dünyada ölümden başkası yalan" dizesi, bir hücrenin gecesinde doğdu.

